

Streszczenie

Niemożliwy zwrot? Partycypacyjny potencjał komunikacji naukowej realizowanej przez centra nauki w świetle funkcjonalistycznego podejścia Niklasa Luhmanna.

Praca dotyczy komunikacji naukowej realizowanej przez centra nauki w Polsce i można ją umiejscowić w obszarze studiów nad nauką i technologią (STS).

Komunikacja naukowa łączy wielu interesariuszy, którymi są nie tylko sami naukowcy, ale także m.in. władze publiczne (różnego szczebla), działacze kultury, grupy związane z edukacją. W formach zewnętrznych może być realizowana np. poprzez czasopisma popularnonaukowe, blogi naukowe, festiwale, produkty popkultury, muzea i centra nauki czy obywatelskie inicjatywy naukowe.

Organizowanie relacji między nauką a społeczeństwem okazuje się być szczególnie ważne, jeżeli wziąć pod uwagę społeczne rozumienie nauki jako wpływającej na gospodarkę i bezpieczeństwo. Różne podejścia analityczne do komunikacji naukowej można ogólnie podzielić na modele: deficytowy i partycypacyjny, gdzie pierwszy zakłada jednokierunkową transmisję gotowych ustaleń ekspertów do szerokich grup społecznych, a drugi zakłada dwukierunkową relację zgodną z ideą demokratyzacji nauki. Formy partycypacyjne mają umożliwiać aktywny udział obywateli w kierowaniu i ocenie rozwoju naukowego i technologicznego.

Celem rozprawy jest rekonstrukcja głównych założeń teoretycznej debaty nad kształtem komunikacji naukowej oraz rozpoznanie potencjału centrów nauki w tym zakresie jako nowoczesnych, kompleksowych instytucji o dobrym zapleczu organizacyjnym. Poprzez wywiady z praktykami, obserwacje i analizę źródeł zastanych, praca opisuje konteksty, w jakich funkcjonują te instytucje. Do interpretacji wyników wykorzystano teorię systemów społecznych Niklasa Luhmanna, aby pokazać podstawowe ograniczenia we wdrażaniu partycypacyjnych form komunikacji naukowej.

Kluczowe wnioski można przedstawić w następujący sposób. Deficytowy model komunikacji naukowej prawdopodobnie zawsze pozostanie w użyciu jako dominujący. Wynika to z faktu, że w ujęciu Luhmanna wyrasta on z wzorca funkcjonowania systemu nauki, który odróżnia się od otoczenia. Znajduje to odzwierciedlenie w funkcjonowaniu centrów nauki, które odpowiadając na potrzebę szerokiej dostępności, paradoksalnie osłabiają realizowany przez te instytucje potencjał partycypacyjny w komunikacji naukowej. Rozrywkowy profil tych instytucji determinuje specyficzne podejście do przedstawiania zagadnień naukowych jako zamkniętych i wolnych od niepewności. Daje to zatem bardzo ograniczone możliwości generowania znaczących i czytelnych sygnałów dla nauki ze środowiska w rozumieniu Luhmanna.

Teoria Niklasa Luhmanna pozwala zrozumieć wzorzec relacji nauka-społeczeństwo także w innych formach zorganizowanej komunikacji naukowej i prawdopodobnie stwierdzić, że dystansujący model deficytowy jest trudny do przewyciężenia.